

TÜRKİYE'DE BULAŞICI HASTALIKLAR BİLDİRİM SİSTEMİ**SURVILLANCE SYSTEM OF COMMUNICABLE DISEASES IN TURKEY****Yıldırım BAYAZIT¹****GİRİŞ**

Bulaşıcı hastalıkların mevcut durumu, ülkenin gelişmişlik düzeyi ve sağlık hizmetlerinin etkinliği ile yakından ilgilidir. Bu nedenle durum tespiti yapılırken dikkatli olmak ve belli standartlara uygun davranmak gereklidir. Hastalık bildirimlerindeki eksiklikler ve hatalar sadece Türkiye'de değil, diğer gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde de önemli bir sorundur.

Değişen koşullar ve bilimsel gelişmeler dikkate alındığında Türkiye'de bulaşıcı hastalıkların bildirim ve bildirim sisteminin güncellenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türkiye'de bulaşıcı hastalıkların ihbarı ve bildirim sisteminin yenilenmesi ile ilgili çalışmalar 2001 yılında başlamış olup, bu çalışmalara akademik çevrelerden ve Sağlık Bakanlığı içinden yaklaşık 60 kişi katılmıştır.

Bildirim sistemine dahil olacak hastalıklar belirlenirken, o hastalığın ülke içinde önemli bir halk sağlığı sorunu olduğu ya da olabilme olasılığı öncelikle göz önüne alınmış, hastalığa tanı konabilme kapasitesi, özel bir program yürütülüp yürütülmediği gibi durumlar değerlendirilmiştir. Çalışmalar dört aşamada yürütülmüş ve ilk olarak önemli kabul edilecek bulaşıcı hastalıklar, standart tanı kriterleri ve vaka tanımları yapılmıştır. İkinci aşamada hastalıkların sürveyansının gerekliliği, üçüncüde ise laboratuvar tanı yeterlilik kapasitesi gözden geçirilmiştir. Dördüncü aşamada da bildirim sistemi ve formlar yeniden düzenlenmiştir. Daha önceki sistem ile yeni uygulama

arasındaki farklar aşağıda sıralanmıştır:

1. Bildirimi zorunlu bulaşıcı hastalıklar listesinin güncellenmesi,
2. Bildirimi zorunlu bulaşıcı hastalıklar için "Standart vaka tanımları" kullanılması,
3. Hastalıkların bildiriminde bazı özelliklere göre gruplandırmalara gidilmesi,
4. Bazı enfeksiyon etkenlerinin de bildirim listesine dahil edilmesi,
5. Her hastalık için ihbar ve bildirim nasıl yapılacağıın belirlenmesi.

Bildirim sistemiyle ilgili uygulamaların yasal dayanağı 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu Madde 57, 58, 61 ve 282'dir. Yeni bildirim sistemi için mevzuat çalışmaları tamamlanarak 24.02.2004/1534 tarih ve sayılı "Yeni Bildirim Sistemi Yönergesi", 22.10.2004/129 tarih ve sayılı "Bulaşıcı Hastalıkların İhbarı ve Bildirim Sistemi" genelgesi yürürlüğe konmuş, 06.11.2005/25635 tarih ve sayılı Tebliğ'de Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Yeni "Bildirim Zorunlu Hastalıklar Listesi", bildirim yeri ve hastalıkların niteliklerine göre A, B, C, D şeklinde isimlendirilerek dört ana grupta toplanmış toplam 51 hastalıktan oluşmuştur.

A GRUBUNDAKİ HASTALIKLAR: Birinci basamaktan itibaren sağlık sisteminde yer alan tüm kurumlardan bilgi toplanmasını gerektiren

¹Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, ANKARA
Yazışma adresi: Halk Sağ. Bilim Uzm. Dr. Yıldırım BAYAZIT, S. B. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, ANKARA
Tel: +90 312 435 32 15 e-posta: yildirim.bayazit@saglik.gov.tr

hastalıklardır (Tablo 1). Bu hastalıkların önemli bir kısmı için hastanın ilk başvuru noktası birinci basamaktır. Birinci basamakta hekim, standart vaka tanımına göre hastaya tanı koyabildiği ölçüde bildirimini yapar ve gerekli araştırmaları başlatır. Tanı olanaklarının kısıtlı olduğu koşullarda ise hastayı bir üst basamağa gönderir ya da hasta doğrudan ikinci basamak bir sağlık kurumuna başvurur. Her iki durumda da ikinci (veya daha üst) basamak bir yandan tanı koyup tedaviye başlarken diğer yandan, hastalık ile ilgili bildirim hastanın yaşadığı yerin sağlık sorumlularına (Form 014'le, İl Sağlık Müdürlüğü ve İlçe Grup Başkanlığı üzerinden, sağlık ocağına) en kısa sürede iletmekle yükümlüdür. Amaç, hasta ile aynı çevrede yaşayanlar arasında benzer vakalar olup olmadığının ve/veya hastalığın kaynağının araştırılabilmesini sağlamaktır

Tablo 1. Grup A bildirim zorunlu hastalıklar listesi

AIDS	KUDUZ VE RİSKLİ TEMAS
AKUT KANLI İSHAL	MENİNGOKOKSİK MENENJİT
AKUT VİRAL HEPATİTLER	NEONATAL TETANOZ
BOĞMACA	POLİOMYELIT
BRUSELLOZ	SITMA
DİFTERİ	SİFİLİS
GONORE	ŞARBON
HIV ENFEKSİYONU	ŞARK ÇIBANI
KABAKULAK	TETANOZ
KIZAMIK	TİFO
KIZAMIKÇIK	TÜBERKÜLOZ
KOLERA	

Bu grupta bulunan hastalıkların bildirim, Türkiye genelinde hizmet veren bütün sağlık kuruluşlarından yapılır.

B GRUBUNDAKİ HASTALIKLAR: Ülkemizde ya hiç görülmemiş ya da uzun zamandan bu yana görülmeyen hastalıklardır (Tablo 2). Dünyanın bazı bölgelerinde halen var olmaları, yayılma eğilimleri ve yüksek mortaliteleri, uluslararası önlemlerin sürdürülmesinin başlıca gerekçelerini oluşturur. Bu hastalıklardan olası bir

vaka ile karşılaşan hangi basamak sağlık kurumu olursa olsun, doğrudan ve en hızlı haberleşme aracı ile Sağlık Bakanlığı'na ihbar etmekle yükümlüdür. Uluslararası düzeyde ise, bu hastalıkların bildirilmesi, yalnızca Bakanlığın yetkisindedir.

Tablo 2. Grup B bildirim zorunlu hastalıklar listesi

ÇİÇEK	SARI HUMMA
EPİDEMİK TİFÜS	VEBA

C GRUBUNDAKİ HASTALIKLAR: Bu hastalıkların önemli bir kısmını bildirim sistemine yeni dahil olan hastalıklar oluşturur (Tablo 3). Trahom hariç hiç biri için birinci basamaktan bildirim istenmemektedir. Diğer bir ortak özellikleri de bu hastalıkların "sentinel sürveyans" anlayışı içinde izlenecek olmalarıdır.

Sentinel sürveyans anlayışının tercih edilmesinin gerekçeleri şunlardır:

- Bu hastalıkların bir kısmı ancak ikinci basamaktan itibaren ya da daha üst uzman kurum veya laboratuvarlarca tanımlanabilirler; yalnızca bu kurumlardan bildirim alınması yeterli kabul edilir,
- İnfluenza salgınlarında söz konusu olduğu gibi bütün vakaların değil ama salgına neden olan etkeni tanımlamaya yetecek sayıda vaka örneğinin incelemeye alınması kuraldır. Bu incelemenin de belli bir merkezde yapılmasının salgının kontrol edilmesi ile ilgili amaçlara yeterince karşılık geldiği kabul edilir.

Tablo 3. Grup C bildirim zorunlu hastalıklar listesi

AKUT HEMORAJİK ATEŞ	LEPRA
EKİNOKOKKOZ	LEPTOSPIROZ
H. INFLUENZA TİP B MENENJİTİ	SUBAKUT SKLEROZAN PANENSEFALİT (SSPE)
İNFLUENZA	ŞİSTOZOMİYAZ
KALA-AZAR	TOKSOPLAZMOZ
KONJENİTAL RUBELLA SENDROMU	TRAHOM
LEJYONER HASTALIĞI	YENİİ VARVANT CREUTZFELT-JAKOB HASTALIĞI (nvCJD)

C Grubundaki hastalıkların sürveyansı ülkemizin sağlık sisteminde önemli ölçüde yeni bir uygulama olacaktır. İkinci basamak ve üzerindeki tanı ve tedavi hizmeti sunabilen tanımlanmış sağlık kurumları da bu hastalıkların bildirimini yapmakla yükümlü olacaklardır.

D GRUBUNDAKİ HASTALIKLAR: Diğer gruplardan farklı olarak, bu grupta "enfeksiyon etkenleri"nin bildirimini tarif edilmektedir (Tablo 4). Bu durum, laboratuvarların ilk kez, doğrudan bildirim sistemine dâhil olmalarını gerektiren önemli bir yeniliktir. Amaç, halen halk sağlığı sorunu olarak önemini koruyan bazı bulaşıcı hastalıkların etiyolojik ajanları hakkında veri elde edilmesi ve gerektiğinde bunların ileri epidemiyolojik araştırmalarının yapılabilmesidir. Dikkate değer nokta, laboratuvarın ancak kabul edilebilir asgari bir teknik ile tanı koyabiliyorsa bildirim yapabileceğidir. Laboratuvarlar A, B ve C Grubu hastalıkların bildiriminde dolaylı bir rol üstlenmekteyken, D Grubu sürveyans tipi ile doğrudan bildirim sistemine dahil olmaktadır. Ayrıca bu görevi üstlenecek laboratuvarlar standardizasyon ve kalite güvencesi ilkelerine göre çalışmak durumundadırlar. D tipi sürveyansın bu ilkelelerin yaygınlaşmasına da katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Tablo 4. Grup D bildirim zorunlu enfeksiyon etkenleri listesi

<i>Campylobacter jejuni</i>	<i>Giardia intestinalis</i>
<i>Chlamydia trachomatis</i> (CYBE etkeni)	<i>Listeria monocytogenes</i>
<i>Cryptosporidium sp.</i>	<i>Salmonella sp.</i> (Non-typhoidal Salmonelloz)
<i>Entamoeba histolytica</i>	<i>Shigella sp.</i>
<i>Enterohemorajik E.coli</i> (EHEC)	

Bulaşıcı Hastalıkların Bildirimi Sistemi ve ihbarı, ülke genelinde 01.01.2005 tarihinden itibaren uygulamaya başlanmıştır. Yeni sistemin tanıtımı ve personelin eğitimi için, 33.000 rehber kitap, 50.000 rehber CD, dört değişik tipte toplam 100.000 sticker, dört değişik tipte toplam 100.000 poster hazırlanmış ve dağıtılmıştır. Bu sistemin, en az iki yılda bir güncellenmesi, bu amaçla Sağlık Bakanlığı ve üniversitelerle birlikte bir komitenin oluşturulması düşünülmektedir. Bu sistemin uygulanabilmesi ve yerleşmesi için bir Avrupa Birliği Projesi yürütülmeye başlanmıştır.